

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

תוכן

- א. בשנכסי מבקר אסורין על החולה ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה ואין נוטלין שכר על העמידה.....1
- ב. בשנכסי חולה אסורין על המבקר וכגון דלא אדריה מן חיותיה ... הא אפשר בעמידה.....2
- ג. חלה הוא נכנס לבקרו חלה בנו שואלו בשוק.....3
- ד. ביקור חולים אין לה שיעור.....3
- ה. הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות.....4
- ו. אפי' גדול אצל קטן ... אפי' מאה פעמים ביום ... כל המבקר חולה נוטל אחד משישים בצערו ... כעישורייתא דבי רבי ובבן גילו.....6
- ז. בת הניזונית מנכסי אחין נוטלת עישור נכסים ... ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה שלישית במה ששיירה וחזרות וחולקות בשוה.....8

דף לט.

א. בשנכסי מבקר אסורין על החולה ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה ואין נוטלין שכר על העמידה

כבר התבאר לעיל דף לח: שראובן¹ שאסר הנאתו² על שמעון וחלה שמעון, יכול ראובן ליכנס לו לבקרו בין עומד בין יושב³, אף על גב ששמעון נהנה מישיבתו ביותר, כשזה יושב אצלו, מכל מקום כיון שראובן עושה מצוה בביקור זה מותר לשמעון ליהנות ממנו הנאה זו⁴ ולא יתבטל זה ממצותו⁵.

¹ שו"ע ונו"כ יו"ד רכא ד

² בגמרא איתא בלשון שאסר נכסיו ואם כן למדנו שאף אם אומר הנאת ממוני עליך אסור ליהנות גם מגופו כמו כאן. מ"ז שם מז

³ שהרי נכסי החולה אין אסורין על המבקר אלא נכסי המבקר אסורין על החולה. מ"ז שם יז

⁴ והנאת שמעון הוי גרמא בעלמא ואין כאן הנאה גשמית

⁵ דעת הר"ן דאף במקום שאין נוטלים שכר אסור גזירה שמא ישהה בישיבה. חי' רע"א שם

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

אולם במקום שנותנין שכר למי שיושב אצל החולה להיות לו לחברה, לא ישב אצלו שזה נהנה ממנו שאינו צריך לשלם שכרו⁶. אלא מבקרו מעומד שאין כאן אלא מצות ביקור שהרי אין דרך לקבל שכר למי שמבקר מעומד.

י"א⁷ שאפילו נותן לו שכר לא ישב אצלו, שמכל מקום נהנה הוא ממנו אף על פי שנותן לו שכרו, ואין כאן מצות ביקור לזה כיון שבשביל שכרו הוא עושה. וי"א⁸ שאם נותן לו שכרו מבקרו אפילו מיושב.

ואם ראובן הוא רופא, אם אין דרך ליתן שכר לרופא יכול לרפאותו אפילו בידים אפילו אם יש רופא אחר שירפאנו, שהרי עושה מצוה, ולא מן הכל אדם זוכה להתרפאות,

ואם דרך ליתן שכר לרופא לא ירפאנו בחנם שהרי נהנה בכך שאינו צריך לשלם שכרו. אולם בשכר יכול לרפאותו לכו"ע אפילו יש רופא אחר, מטעם שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות והרי זו מצוה אפילו בנטילת שכר.

לא ירפא לבהמתו אפילו אין דרך ליתן שכר לרופא, שהרי מכל מקום מהנהו ברפואת בהמתו ולא מצוה קעביד, אבל יכול לומר לו סם פלוני יפה לה, והוא לא יתעסק בכך אלא אחר, ומה שתתפא על ידי שגלה הסם אין זה הנאה שהנאה ממילא באה, ואם אין אחר יכול לעשות הרפואה בסם שגילה, והבהמה תמות אם לא יעשנה, מותר המדיר לעשות⁹ שהרי זה כמחזיר אבדה ומצוה קעביד. ויש אומרים שאם אין שם אחר שיכול לרפאותו אפילו אינה בספק שתמות מותר לזה לרפאותו, שהרי גם כן הוא בכלל מחזיר אבדה ומצוה קעביד.

ואם חלה¹⁰ בן שמעון, יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקר¹¹. אפילו במקום שנותנין שכר על הישיבה¹².

ב. בשנכסי חולה אסורין על המבקר וכגון דלא אדריה מן חיותיה ... הא אפשר בעמידה

ואם להיפך נכסי שמעון אסורין על ראובן שהדירו שמעון מנכסיו, וחלה שמעון, נכנס ראובן לביתו לבקרו, אע"ג שאסר זה נכסיו עליו, ואפילו דריסת הרגל בביתו אסור לו ומשום מצוה אין לנו להתירו ליהנות מאיסור, מכל

⁶ שאם נותנין שכר מאותה הנאה מקרי מנכסיו דהוה כאילו קיבל ממנו השכר וחזר ונתנו לו. ט"ז שם ט"ז

⁷ לבוש שם

⁸ ש"ך שם יט וב"כ הרא"ש והר"ן

⁹ ובלבד שיהיה הסם מבעל בהמה. ב"י. ט"ז שם כב

¹⁰ שו"ע ונו"כ שם

¹¹ דלא אסר המבקר הנאתו אלא על שמעון ולא על בנו ולא אמרינן שגם זה הוה הנאה לאביו ובקצת ש"ע כתוב כאן מעומד והוא טעות סופר. ט"ז שם כה

¹² ש"ך שם כד

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

מקום אמרינן מסתמא מחיותיה לא אדריה, כלומר מסתמא כשהדיר החולה למבקר לא הדירו בדברים שהוא נצרך להם כי הכא שהחולה נהנה מביקורו, מיהו גם זה לא שרינן ליה אלא מעומד אבל לא במיושב¹³.

ג. חלה הוא נכנס לבקרו חלה בנו שואלו בשוק

במה דברים אמורים שהחולה הדיר נכסיו על המבקר, אבל כשהמבקר אסר עצמו על נכסיו של החולה לא יכנס לביתו כלל שבזה אין אומדנא הנזכרת¹⁴.

ואם חלה בנו של שמעון, בין שראובן המבקר אסר עצמו על נכסיו של שמעון בין ששמעון הדירו מנכסיו, אינו נכנס כלל לביתו לבקרו, שהרי דריסת רגלו אסור עליו, אלא שואל עליו בשוק, ואף על גב דמחיותיה לא אדריה, אפשר שאפילו מחיותיה דבריה אדריה¹⁵.

דף לט:

ד. ביקור חולים אין לה שיעור

כבר התבאר במסכת שבת קכז: שמכך שנאמר בפרשת יתרו (שמות יח פסוק כ) וְהִזְהַרְתָּ אֹתָם אֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָּהּ וְאֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן, דרשו¹⁶ יֵלְכוּ, זה בקור חולים¹⁷. ונצטוונו בזה לבקר חולים ולטפל בצורכיהם¹⁸. ולדעת הבה"ג¹⁹ נמנית מצוה זו במנין המצוות עשה. ורוב מוני המצוות לא מנאוה, וסוברים שהיא נכללת בכלל מצוות התורה של (ויקרא יט פסוק יח) וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ²⁰.

¹³ דבולי האי לא שרינן ליה להתהנות מיניה

¹⁴ ט"ז שם כז

¹⁵ ט"ז שם כז

¹⁶ ב"ק ק"א.

¹⁷ וביאר הפרישה (יו"ד סי' שלה) שכיון שמקיימים בקור חולים בהליכה אל החולה.

¹⁸ רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"א, טור וש"ע יו"ד סי' שלה סעיף א.

¹⁹ במנין המצוות שבהקדמתו אות לו.

²⁰ סהמ"צ להרמב"ם שורש שני.

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

וכבר התבאר במסכת חגיגה דף ז. שמצות עשה²¹ של דבריהם²² לבקר חולים, ומצוה זו בכלל גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור²³, וכל המצוות שבין אדם לחבירו שאין להם שיעור²⁴, שכל כמה שרוצה לגמול גמילות חסד בגופו גומל, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחריך בתורה ובמצות. ובקור חולים הוא מהדברים שנאמר עליהם שהאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא²⁵.

מצוה זו נוהגת גם אם החולה שוכב בבית חולים, וישנם רופאים ואחיות מטפלים בו במסירות, ודואגים למחסורו, שבכל זאת מצוה ליכנס אליו לבקרו כדי לעודדו, ולבקש עליו רחמים, כמו שיבואר להלן ובדף מ. שהוא בכלל ואהבת לרעך כמוך.

אף על פי שמצות ביקור חולים אין לה שיעור, וככל שאדם ירבה לבקר את החולה הרי זה משובח, מכל מקום ישתדל שלא להכביד על החולה, שפעמים וקשה עליו הדיבור, או שצריך לצאת לצרכיו והוא מתבייש לומר לו כן. ולכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה, שאין מבקרים לא חולי מעיים, ולא חולי העין, ולא לחולי הראש, ולכל החולים שהדיבור קשה להם²⁶.

ה. הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות

²¹ רמב"ם הלכות אבל פרק יד הלכה א

²² אבל בתר"י ברכות י"א ב' מדפי הרי"ף כתוב וז"ל "דתנחומי אבלים מדאורייתא דבכלל נמ"ח הוי וגמ"ח הווה מן התורה כדאמר' והודעת להם את הדרך זו גמ"ח" אמנם אפשר דהא דקרי ליה מצוות דבריהם אע"ג דהווה מצווה דאור' משום ואהבת פי' במרגניתא טבא ח"ג פ"ב דואהבת הווה מצוה כללית להיטיב לחברו בכל דרך ורבנן עשו מצוות פרטיות הכנסת אורחים וביקור חולים וכו' ועל המצוה הפרטית קראה מדבריהם וקצת צ"ע דבאהבת חסד ש"ג פ"ה כתב כהרמב"ם וגבי הכנסת אורחים שם פ"ב משמע דהוא בכלל מצות והלכת בדרכיו וגמ' סוטה י"ד א' וצ"ע

²³ ובגופו אין לו שיעור דהיינו דבכל שהוא קיים המצווה, כגון בהכנסת אורחים אם זהו צורך האורח, או בביקור חולים שפאילו הגדול מבקר את הקטן, ומבקר כמה פעמים ואפילו בשבת על אף שביקרו בחול, כדאיתא בשו"ע יו"ד שלה ב, אבל בממונו יש שיעור דלא יבזבז יותר מחומש כמבואר ברמב"ם הנ"ל והמפרשים אמשנה דפאה הנ"ל ועיי"ש בתו"ש דשיעור דבממונו אינו מדאו', וכן הוא בשנו"א שם, וצ"ע הגדרים להלכתא בזה דלכאוי השיעור הוא תמיד לפי צורך האורח רק דבממונו יש שיעור למעלה דלא יבזבז יותר מחומש וכ"מ ל' פיהמ"ש שם

²⁴ תו"י במשנה פאה א, א

²⁵ שבת קכז ע"א.

²⁶ שו"ע יו"ד שלה ח

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

אמרו חכמינו במסכת אבות (פ"ב מ"א) "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה"²⁷ שכולן חמורות וחביבות מאד²⁸, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו, וכוונת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו.

ומצוות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים. כי הקונה מזווה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו.

ולפיכך כשאי אפשר לו לקיים שתי המצוות אלא אחת מהן, אף בזו אסור לו לעבור על הקלה הבאה לידו בכדי לקיים את החמורה, אלא מצוה הבאה לידו יקיימנה, אף על פי שיתבטל מהאחרת, והרי זה בכלל מה שאמרו: והוא זהיר במצוה קלה כבחמורה²⁹, ולפיכך מי שהיה חבוש בבית האסורים ונתנו לו רשות לצאת יום אחד בשנה ויוכל לקיים באותו יום מצוות התורה, אינו חושש למצוות קלות או חמורות, אלא מקיים המצוה הראשונה הבאה לידו, שאין מעבירין על המצוות. והוא הדין אם באה לידו מצוה קלה שעל ידי קיומה יתבטל ממצוה חמורה הימנה שעוד לא נתחייב בה, שחייב לקיים המצוה שבאה לידו.

²⁷ כגון שמחת הרגל ולמידת לשון קודש, ובמצוה שהתבארה חומרתה, כמו מילה וציצית ושחיטת פסח. ושם סיבת זה, שאין אתה יודע מתן שכרך, ובאור זה הענין כמו שאספר, וזה, שהתורה כולה – ממנה מצוות עשה ומצוות לא תעשה. אמנם מצוות לא תעשה, הנה ביאר הכתוב העונש על כל אחת מהן, מלבד המעט, וחייב בקצתן מיתות, ובקצתן כרת, ומיתה בידי שמים, ומלקות, וידענו מן העונשים מצוות לא תעשה כולן, מה מהן איסורו חמור ומה מהן למטה מזה, והן שמונה מדרגות: המדרגה הראשונה, והיא החמורה שבהן – הם הדברים אשר חייב בהם סקילה. והמדרגה שלמטה מזו – מחוייבי שריפה. והשלישית – מחוייבי הרג. והרביעית – מחוייבי חנק. והחמישית – מחוייבי כרת. והששית – מחוייבי מיתה בידי שמים. והשביעית – מחוייבי מלקות. והשמינית – לאוין שאין לוקין עליהן. ומאלה המדרגות נדע גודל החטא וקומנו. אבל מצוות עשה – לא נתבאר שכר כל אחת מהן מהו אצל ה', עד שנדע מה מהן יותר חשוב ומה מהן למטה מזה, אלא ציוה לעשות מעשה פלוני ופלוני, ולא יודע שכר איזה משניהם יותר גדול אצל ה', ולפיכך ראוי להשתדל בכולן. ומפני זה העיקר אמרו: "העוסק במצוה פטור מן המצוה", מבלי הקשה בין המצוה אשר הוא עוסק בעשייתה והאחרת אשר תחלוף ממנו. ולזה גם כן אמרו: "אין מעבירין על המצוות", רצונו לומר: אם הודמן לך מעשה מצוה, אל תעבור ממנו ותניחנו כדי לעשות מצוה אחרת. רמב"ם פיה"מ שם

²⁸ רמב"ן שמות פרק יג פסוק מז (פרשת בא)

²⁹ שו"ת הרדב"ז ח"ד סי' יג, ושו"ת חכם צבי סי' קז.

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

ו. אפי' גדול אצל קטן ... אפי' מאה פעמים ביום ... כל המבקר חול' נוטל אחד מששים בצערו ... בעישורייתא דבי רבי ובבן גילו

בקור חולים אין לו שיעור³⁰. שאפילו אדם גדול צריך לבקר אצל קטן³¹.
ואפילו כמה פעמים ביום, כל המוסיף לבקרו הרי זה משובח, ובלבד שלא
יטריח בכך את החולה³².

חייב לבקר את החולה, אע"פ שדבר זה מבטלו ממלאכתו³³, וי"א שאינו
חייב³⁴.

כל המבקר את החולה כאילו נוטל חלק מחליו והקל מעליו³⁵, וכל מי שאינו
מבקר הרי זה כאילו שופך דמים³⁶. ואפילו מי שבביקורו נוטל עליו קצת
מהחולי של החולה, כגון שהוא בן גילו של החולה שנוטל אחד מששים
בחליו חייב לבקרו³⁷.

עיקר המצוה של ביקור חולים, שהמבקר את החולה יפקח על צרכי החולה³⁸, בעניני
מטתו ובעניני המקום אשר הוא שוכב בו³⁹, ויכבדו וירבצו אם יש צורך בכך⁴⁰. וזו עיקר
המצוה של בקור חולים⁴¹.

ולכן לכתחלה שילך בעצמו לבקר את החולה, אם יש באפשרותו לילך לבקרו, ואינו
יוצא ידי חובת המצוה בשלימותה על ידי הטלפון, או על ידי מכתב השואל בשלומו.

³⁰ ברייתא נדרים לט ע"ב, ודין זה נכלל במה שנאמר במשנה (פאה ריש פ"א) "גמילות חסדים אין לה שיעור",
ופירש הירושלמי שם דהיינו גמילות חסדים שבנופו, ועי"ש בר"ש למשניות. ובשבת קכז ריש ע"ב ורש"י שם.
³¹ אביי בגמ' שם, רמב"ם שם ה"ד, טור ושו"ע שם סעיף ב, וצריך לבקרו אפילו כמה פעמים ביום רבא שם,
רמב"ם שם, טוש"ע שם. ועיין באהבת חסד ח"ג (פרק ג), דמה שאמרו בין גדול בין קטן היינו בין גדול ממנו
בגיל, בין גדול ממנו בחכמה. וראה בכל זה בשו"ת ציץ אליעזר (קונטרס רמת רחל סי' יב), ובשו"ת שלמת
חיים (סי' תיא). ע"ש.

³² רמב"ם שם, טור ושו"ע שם.

³³ שטמ"ק נדרים לט ע"ב.

³⁴ שטמ"ק שם בשם הרא"ם, והוכיח כן מהא דהתירו ליטול שכר על הישיבה.

³⁵ רמב"ם שם, ע"פ מה שנאמר בנדרים שנוטל אחד מששים בחליו.

³⁶ נדרים מ ע"א, רמב"ם שם.

³⁷ בבא מציעא ל ע"ב. ולכן נצטוינו על בקור חולים במיוחד אע"פ שבקור חולים הוא בכלל גמילות חסדים.

³⁸ פירוש הרא"ש נדרים מ ע"א.

³⁹ שטמ"ק שם.

⁴⁰ דבגמרא שם הובא מעשה בר' עקיבא שנכנס לבקר תלמיד אחד ובציוויי כיבדו וריבצו לפניו, ונהיה בריא.

⁴¹ שיעשו לו צרכיו, וימצא נחת רוח עם חבריו ויבקשו עליו רחמים – רמב"ן בתורת האדם שער המיחוש.

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

ומי שאינו יכול לבקר את החולה בעצמו, טוב לטלפן אליו או לשלוח מכתב לחזקו ולעודדו בדברים.

כשמבקר את החולה בעמידה אסור ליטול שכר, תמורת הביקור⁴², אבל כשמבקר בשיבה מותר לו ליטול שכר⁴³, ויש מקומות שהחמירו שלא ליטול שכר אף על הישיבה⁴⁴. והשוהה בישיבה יותר מכדי הצורך, ויש הנאה מרובה לחולה, מותר לו ליטול שכר, אף במקומות שלא נהגו שלא ליטול שכר על ביקור חולים⁴⁵.

י"א שהמבקר לא ילך לבקר לבדו, אלא יחד עם אחרים⁴⁶. אולם אין זה לעיכובא, אלא לכתחלה היכא דאפשר.

יש אומרים שהשונא את החולה יכול לבקרו⁴⁷, ויש חולקים⁴⁸.

כשמבקרים את החולה אומרים לו שיתן את דעתו על עניניו⁴⁹, דהיינו שיבדוק אם הוא חייב כסף למישהו או שחייבים לו, ואם מופקד אצלו משהו, או שהפקיד אצל אחרים, ושאר עניניו⁵⁰, ואל יפחד מפני זה מן המות⁵¹.

אין מבקרים את מי שיש לו חולי מעיים או חולי העין או מיחושי הראש⁵², שהבקר קשה להם, וכן לא יבקר חולה שהדבור קשה לו, אלא יכנס בבית החיצון ושאל וידרוש בשלומו, ויבדוק אם צריכים לכבד ולרבץ בפניו וכיוצא בו, וישמע את צערו ויבקש עליו רחמים⁵³.

⁴² נדרים לט' ע"א, ופירשו בתוס' שם שכיון שהיא מצוה היא צריך לעשותה בחנם, והרא"ש שם כתב שלא יטול שכר כיון שבשהוא נוטל שכר הוא נראה כמבזה מצות בקור חולים.

⁴³ גמ' שם, ופירש הר"ן שם שמשום מצות בקור די בעמידה, וכלשון הגמ' שם "אפשר בעמידה".

⁴⁴ שם בר"ן [ע"פ הגמרא שם "במקום שנומלין שכר", וכו'], כדי שלא יבוא ליטול שכר על העמידה.

⁴⁵ ר"ן ורא"ש שם.

⁴⁶ שאילתות שאילתא צג, וצ"ע שלא הובאו דבריו בפוסקים. ועיין במש"כ הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (שם סק"ז) והרה"ג ר' יעקב חיים סופר בספר זרע חיים (עמוד ז') הביא ראיות אולם אינו מוכאע דאפשר שהוא משום שרצו כולם לקיי המצוה.

⁴⁷ שו"ת מהרי"ל סי' קצו, רמ"א בשו"ע שם ב בשם י"א.

⁴⁸ רמ"א שם שסובר שלא יבקר, כדי שלא יחשוב ששמה לאירו ועיין בבאה"ט להר"י מטיקטין ס"ק ב. והוסיך הב"ח הכל לפי השנאה ולפי השונאים.

⁴⁹ טוש"ע שם.

⁵⁰ כך אמר הרמב"ן (תורת האדם שם) בשם מסכת שמחות (ולפנינו ליתא), "משאדם עולה למטה נכנסים אצלו ואומרים לו לא דברים מחיים ולא דברים ממיתים, שמא הלוי או שמא הלוח אדם, שמא הפקדת אצל בני אדם או שמא הפקידו אצלך" תוה"א להרמב"ן שם בשם מס' שמחות. ונפסק בטוש"ע שם.

⁵¹ טוש"ע שם.

⁵² נדרים מא' ע"א, רמב"ם שם ה"ה, טוש"ע שם ח.

⁵³ רמב"ן בתורת האדם שער המיחוש, טוש"ע שם.

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

ז. בת הניזונית מנכסי אחין נוטלת עישור נכסים...

ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה

שלישית במה ששיירה וחוזרות וחולקות בשוה

כבר התבאר במסכת כתובות סח. שאף על פי שאין הבת יורשת בנכסי אביה במקום בן, תיקנו חז"ל מתנאי כתובה⁵⁴, שתהיינה הבנות ניזונות מנכסי אביהן אחר מותו, עד שיתארסו או עד שיבגרו⁵⁵ כשמת האב שמין הוצאות הבת או הבנות לפי השנים שיש עד שיגיעו לבגרות, למזונות ולכסות ולמדור. ושמין לבת⁵⁶ רק כפי צרכיה⁵⁷, ואם אין מעות מזומנים מוכרים מנכסי האב.

כיצד אומדים דעתו של אב, אם השיא בת בחייו ונתן לה נדוניה, אומדים בה⁵⁸, ואם השיא כמה בנות בחייו⁵⁹ נותנים לשאר הבנות כפי הממוצע⁶⁰, ומחשבים גם לפי הממון שהיה לו בשעה שהשיא והמעות שהניח בשעת

⁵⁴ שו"ע סימן קיב סעיף א, ואינו מדין ירושה, ואינו אלא בנכסי האב כחייב כלפי אשתו, ולא מנכסי יורשים כשלא ירשו מאביהם. ומבואר ברמ"א ובאחרונים שאפילו במקום שאין כותבין כתובה, וכן במקום שכותבין ולא כתב לה תנאי זה, אפ"ה יש להם מזונות

⁵⁵ כלומר שיגיעו לגיל שתים עשרה וששה חדשים.

⁵⁶ בדרך שפוסקין לאלמנה. אלא שבאלמנה מתחשבים בכבודה ובכבוד בעלה,

⁵⁷ שו"ע סימן קיב סעיף ו, וכתב בבאה"ט (סק"ח) בשם המבי"ט ומהר"א גליקו שצריכים לתת לה גם בגדי שבת, ובבי"ש (ס"ק יד) כתב בשם הש"ג שגם בבנות נותנים לפי כבוד אביהם. וכתב הב"ח שאין עישור נכסים שנותנים לבנות לנדוניה בכלל הנכסים לחשבון נכסים מרובים או מועטים, אבל פרנסת נשואין דהיינו בגדים לנישואים בכלל זה. ובח"מ (ס"ק כב) כתב שאין דבריו מוכרחים, ומשמע דס"ל שגם זה אינו בכלל החשבון, ועי' ב"ש (ס"ק כ), ועי' הפלא"ה (בקו"א כאן ובסימן קיג אות יא). ומשמע בתוס' (כתובות דף נ ע"ב) שגם רפואה שאין לה קצבה הוא בכלל מזון הבנות, עי' בשו"ע (סימן עט סעיף א)

⁵⁸ שו"ע סימן קיג סעיף א. דהיינו כמה הוציא לבת זו שהשיא בחייו, כך נותנים לשאר בנותיו.

⁵⁹ כתב בכנה"ג בשם מהר"י בירב שאם נילה דעתו בחייו שאינו רוצה ליתן כ"כ, אף על פי שאח"כ השיא בת אחרת ונתן לה יותר, אין נותנים לזו אלא כפי שגילה דעתו.

⁶⁰ ד"מ בשם מהר"ק (שורש עח), שאם השיא ג' בנות לאחת נתן ה' ולשניה ד' ולשלישית ג', הרי הממוצע הוא ד' לכל בת. ואם היתה לו סיבה לתת לאחת יותר על פני חברתה לכאורה יש להחשיב גם זה בחשבון הממוצע.

הלכות הדף היומי

מסכת נדרים

מותו⁶¹. ואם ידוע שנשתנה דעתו אח"כ או שנשתנו נכסיו הולכים לפי דעתו ומצבו באחרונה⁶².

אם אין בית דין⁶³ יכולים לקבוע אומדן דעת האב, נותנים לנדונית בתו עישור מנכסיו, שנפלו בירושה⁶⁴, ואם נשארו כמה בנות, כל הנשאת ראשונה נוטלת עישור נכסים, והשניה עישור ממה שנשתייר וכן לשאר הבנות⁶⁵.

⁶¹ רמ"א שם סוף סעיף ב, והיינו שאם השיא בת אחת כשהיה לו רכוש אלפיים זוז ונתן לה ה', ועתה הניח אלף זוז, הרי החשבון במהצית ממה שנתן לראשונה, וכן בחשבון הממוצע, עי' באה"ט (ס"ק יג). וכתב הרמ"א (שם) לדעת האומרים שנותנים אפילו יותר מעישור נכסים, כמ"ש לעיל, שאפי' לא נשאר רק כמה שנתן לראשונה, נותנים הכל לשניה, וכתב הבית שמואל (ס"ק יג) דאיירי שבעת שנתן לראשונה לא היה לו יותר.

⁶² רמ"א שם סעיף א. ונראה דאע"פ שהטור והרמ"א נקטו שנוי לגרועותא, ה"ה בשנוי לטיבותא כדמשמע בגמרא, שאם בשעה שהשיא הראשונה היה עני או קמצן, ובשעת מותו העשיר או נעשה ותרן, נותנים לשניה יותר ממה שנתן לראשונה, אלא שנראה שבזה לכו"ע אין נותנים יותר מעישור נכסי, וצ"ע.

⁶³ שו"ע סימן קיג סעיף א

⁶⁴ עי' באה"ט (סק"ד) בשם שו"ת מהרי"ט (ח"א סימן כט) דהיינו לאחר הוצאות הקבורה, ונראה פשוט דה"ה לאחר נכזי ותשלום כל חובותיו, וכן כתובת האלמנה, ומשערים רק לפי הנכסים הראויים לירש, ועי' שו"ת רדב"ז (ח"ד סימן רנה).

⁶⁵ שו"ע שם סעיף ד, שאם לא כן אם היו עשר בנות לא ישאר כלום. וכתבו התוס' (כתובות דף סח ע"ב ד"ה כל) שסתם דעת בני אדם כן שנותנים עישור ממה שיש לו, ולכן אין מחשבין לכלן אלא לפי הבנות הבאות להנשא ולא לפי כל הבנות שנשארו, כמ"ש התוס'.